

Tema a 5-a: Providența lui Dumnezeu

Este legitim să punem întrebarea cu privire la posibilitatea și eficiența intervențiilor divine în lumea noastră. Acceptarea zilnică a providenței este un act de speranță teologală, care nu exclude exercitarea responsabilă a libertății, pentru că și aceasta face parte din planul lui Dumnezeu. Providența îl conduce pe creștin la o atitudine de încredere filială în Dumnezeu în toate circumstanțele.

13.06.2024

Cuprins

1. Introducere: Poate interveni Dumnezeu în istorie?

2. Providența și păstrarea

3. Providența în Biblie

4. Providența și libertatea

5. Răul

6. Providența și viața creștină

- Bibliografie de bază

.....

1. Introducere: Poate interveni Dumnezeu în istorie?

Unele forme de a practica religiozitatea pot fi adevărate deformări ale imaginii Dumnezeului provident din Biblie. În timp ce totul merge bine, mulți oameni își amintesc cu greu de Dumnezeu, dar atunci când se confruntă cu dificultățile vieții, se adresează lui Dumnezeu ca și cum acesta i-ar fi uitat, acuzându-l pentru relele care li se întâmplă și cerând o intervenție urgentă pentru a pune capăt situației nefericite. Aceasta este concepția unui Dumnezeu care „astupă găurile”, o adevărată caricatură a Dumnezeului revelat în Scripturi.

Dincolo de aceste reprezentări, răspândite într-o măsură mai mare sau mai mică la nivel popular, este legitim să ne întrebăm despre posibilitatea și eficiența

intervențiilor divine în lumea noastră. Pentru unii, Dumnezeu nu poate interveni în niciun caz, căci odată ce a creat lumea, s-a retras din ea, întrucât aceasta funcționează de una singură, cu propriile legi; alții susțin că Dumnezeu intervine în anumite momente, mai ales atunci când trebuie corectat cursul evenimentelor; alții consideră că Dumnezeu este în permanență la lucru într-o creație fragilă și coruptă. Dacă prima sau a doua opinie ar fi adevărate, unde ar fi atotputernicia unui Creator incapabil să își dirijeze lucrarea? Dacă ultima ar fi corectă, unde ar fi autonomia și libertatea creaturilor în munca lor?

2. Providență și păstrare

Creația nu este terminată de la început, ci Dumnezeu a făcut-o „in statu viae”, adică spre un scop final care încă nu a fost atins. Prin urmare, ea nu se întoarce la început;

odată produsă, „Dumnezeu nu-și lasă făptura la voia întâmplării. El nu îi dă numai ființă și existență, ci o și păstrează în fiecare clipă în ființă, îi dă facultatea de a acționa și o călăuzește spre scopul ei” (*Catehismul*, nr. 301).

Sfânta Scriptură compară această acțiune a lui Dumnezeu în istorie cu acțiunea creatoare (cf. Is 44,24; 45,8; 51,13). Literatura sapiențială face explicită acțiunea lui Dumnezeu care menține în existență creaturile sale. „Cum ar putea să rămână, dacă tu nu ai vrea, sau să se păstreze ceea ce nu este chemat de tine?” (Înțelepciunea 11,25). Sfântul Paul merge mai departe și atribuie această acțiune de păstrare lui Cristos: „El este mai înainte de toate și toate subzistă în el” (Col 1,17).

Dumnezeul creștin nu este un ceasornicar sau un arhitect care, după ce și-a terminat lucrarea, o

desconsideră. Astfel de imagini sunt tipice unei concepții deiste, potrivit căreia Dumnezeu nu intervine în treburile acestei lumi. Dar aceasta este o denaturare a adevăratului Dumnezeu creator, deoarece separă creația de păstrarea și guvernarea divină a lumii. Deismul implică o eroare în noțiunea metafizică de creație, deoarece creația, ca dăruire a ființei, poartă cu sine o dependență ontologică din partea creaturii, care nu poate fi separată de continuarea ei în timp. Ambele constituie unul și același act, chiar dacă le putem distinge din punct de vedere conceptual: „Dumnezeu nu păstrează lucrurile printr-o acțiune nouă, ci prin continuarea aceleiași acțiuni prin care le dă ființa, care se realizează fără mișcare și fără timp”

[1]

—.

Prin urmare, noțiunea de păstrare „acoperă” distanța dintre acțiunea creatoare și guvernarea divină a

lumii (providența). Dumnezeu nu doar creează lumea și o menține în existență, ci și „conduce creaturile sale spre perfecțiunea ultimă la care el însuși le-a chemat” (*Compendiu*, nr. 55).

3. Providența în Biblie

Sfânta Scriptură prezintă suveranitatea absolută a lui Dumnezeu și mărturisește în mod constant grija sa părintească, atât în cele mai mici lucruri, cât și în marile evenimente ale istoriei (cf. *Catehismul*, nr. 303). Autoritatea Creatorului („guvernează”) este exprimată ca sollicitudine a Tatălui („tutelă”) ^[2].

Simbolurile antice ale credinței făceau aluzie la aspectul guvernării cu termenul grecesc *Pantokrator*, care trebuie înțeles în armonie cu imaginea Păstorului: „Domnul este păstorul meu, nu voi duce lipsă de

nimic” (Ps 23 [22],1). Grija și autoritatea divină sunt prezidate de înțelepciune, care „se întinde cu putere (*fortiter*) de la un capăt la altul al pământului și guvernează toate lucrurile în mod potrivit (*suaviter*)” (In 8,1). În Noul Testament, Isus confirmă această viziune prin acțiunile și învățăturile sale. Într-adevăr, el se revelează ca providența „întrupată” a lui Dumnezeu, care se îngrijește, ca Bunul Păstor, de nevoile materiale și spirituale ale omenirii (In 10,11.14-15; Mt 14,13-14) și ne învață să ne abandonăm grijii sale (Mt 6,31-33; Mt 10,29-31; Lc 12,24-31; Lc 21,18). Astfel, același Cuvânt care a creat, susține și călăuzește totul, odată întrupat, își arată într-un mod vizibil grija providențială.

Nu am ajuns încă la nivelul cel mai profund al acestei doctrine, la care se ajunge observând că destinul la care am fost chemați, Împărăția lui

Dumnezeu, este un plan al Tatălui care precedă creația, deoarece „ne-a ales în el mai înainte de întemeierea lumii ca să fim sfinți și neprihăniți înaintea lui. În iubire, el ne-a rânduit de mai înainte spre înfiere, prin Isus Cristos, după planul binevoitor al voinței sale” (Ef 1,4-6).

„Predestinarea omului și a lumii în Cristos, Fiul veșnic al Tatălui, conferă întregii doctrine a Providenței divine o caracteristică soteriologică și escatologică decisivă” ^[3], plasând-o pe un plan diferit de concepția antică a destinului. Nu suntem condamnați la un orizont inexorabil, ci ne îndreptăm spre o întâlnire cu Creatorul și Tatăl nostru.

4. Providență și libertate

Odată ce am exclus perspectiva conform căreia Dumnezeu nu poate acționa în lume, apar alte întrebări: înseamnă aceasta că creaturile, în special cele libere, nu sunt adevărate

cauze? Dacă tot ceea ce se întâmplă este guvernat de un Dumnezeu iubitor, de ce există răul? Dumnezeu acționează întotdeauna, doar uneori, sau poate că trebuie să ne resemnăm cu faptul că nu va acționa niciodată?

Dumnezeu păstrează creaturile atât în ființa lor, cât și în acțiunea lor. Lucrurile nu numai că rămân, dar acționează în timp, producând efecte. Creaturile spirituale acționează liber. Lucrările lor sunt ale lor, nu ale lui Dumnezeu, care totuși le susține ca garant al libertății lor. Prin urmare, se cuvine să distingem, împreună cu Sfântul Toma, între cauzalitatea creatoare a lui Dumnezeu și cauzalitatea creaturilor, adică între cauza primă și cauzele secunde ^[4]. Fiecare dintre ele este o cauză sută la sută în ordinea sa și, prin urmare, nu există nicio contradicție între a recunoaște că fără Dumnezeu nu putem face nimic (cf. In 15,5) și faptul că

acțiunile noastre sunt ale noastre și nu ale lui Dumnezeu.

Faptul că Dumnezeu guvernează totul nu înseamnă că nu respectă autonomia creației. Imaginea unui Dumnezeu prea „băgăreț” este tipică abordărilor care confundă creația și providența în virtutea unei concepții „actualiste”, ca și cum Dumnezeu ar trebui să corecteze în permanență cursul lumii. Acestei imagini i se opune o concepție deistă, potrivit căreia Dumnezeu nu intervine în istorie (sau, cel mult, intervine doar în momente critice). Dacă actualismul pune accentul pe intervenția divină continuă în creație, deismul insistă asupra transcendenței divine și a autonomiei consecvente a creației. Primul unește prea mult creația și providența, cel de-al doilea le separă prea mult.

Potrivit lui Aquino, pentru a guverna lumea, Dumnezeu se folosește de acțiunea cauzelor secunde, respectând însă sfera proprie a acestora. Acest lucru manifestă bunătatea lui, care vrea să se bazeze pe creaturi pentru a conduce creația spre finalitatea sa ^[5]. Deoarece Dumnezeu conduce totul, într-un anumit fel cauzele secunde servesc scopurilor providenței. Creaturile, în special cele libere, sunt chemate să coopereze cu Dumnezeu în realizarea planului său ^[6]. Această afirmație se aplică în primul rând îngerilor, pe care Scriptura îi prezintă ca participanți speciali la providență. „Binecuvântați pe Domnul, toți îngerii lui, voi, cei puternici, care împliniți poruncile sale ascultând de glasul cuvântului său” (Ps 103 [102], 20) ^[7]. Acest lucru este valabil și pentru ființele umane, cărora Dumnezeu le-a încredințat stăpânirea asupra lumii materiale (cf. Gen 1,28). Fiind liberi, îngerii și

oamenii pot, de asemenea, să se opună voinței lui Dumnezeu sau să se comporte contrar acesteia. Înseamnă aceasta că providența nu se împlinește? Cum se explică, atunci, prezența răului în lume?

5. Răul

„Dacă Dumnezeu, Tatăl Atotputernic, Creatorul lumii orânduite și bune, se îngrijește de toate fapăturile sale, atunci de ce există răul? Nici un răspuns pripit nu va satisface această întrebare pe cât de insistentă, pe atât de inevitabilă, pe cât de dureroasă, pe atât de plină de mister. Răspunsul la această întrebare îl constituie ansamblul credinței creștine [...]. „Nu există trăsătură a mesajului creștin care să nu fie, dintr-un punct de vedere, un răspuns la problema răului" (*Catehismul*, nr. 309).

Este necesar, așadar, să înfruntăm problema răului într-o lume bună

creată de un Dumnezeu bun. Toma de Aquino susține că providența divină nu exclude răul în lucruri. Dumnezeu nu îl provoacă, dar nici nu suprimă acțiunea cauzelor secunde, care pot eșua; defectul unui efect al celei de-a doua cauze se datorează acesteia și nu este imputabil primei cauze ^[8].

Se obișnuiește să se vorbească de „permisiunea” divină a răului; aceasta înseamnă că răul este supus providenței. „Dumnezeu atotputernic [...], fiind extrem de bun, nu ar îngădui în nici un caz existența vreunui rău în creaturile sale, dacă nu ar fi atât de bun și de puternic încât să poată scoate binele din răul însuși” ^[9]. Aquino afirmă că Dumnezeu preferă să scoată binele din rău decât să nu permită deloc existența răului. Aparține bunătății lui Dumnezeu să îngăduie relele și să obțină un bine mai mare din ele. Dumnezeu este „Prevăzătorul

universal al întregii ființe
(*universalis provisor totius entis*)” ^[10].

Acordând oamenilor o parte din providență, Dumnezeu le respectă libertatea, chiar și atunci când aceștia greșesc (cf. *Catehismul*, nn. 302, 307, 311). Este surprinzător faptul că Dumnezeu, „în Providența sa atotputernică, poate scoate un bine din consecințele unui rău” (*Catehism*, nr. 312). Întreaga istorie poate fi interpretată după această cheie de lectură, în legătură cu cuvintele sfântului Paul: „Nu te lăsa învins de rău, ci învinge răul prin bine.” (Rom 12,21) ^[11].

De atâtea ori răul pare mai puternic decât binele, dar este dificil să dezrădăcinăm tendința umană naturală de a avea încredere că, în cele din urmă, binele trebuie să triumfe și, într-adevăr, triumfă, căci iubirea este mai puternică. Experiența răului aduce în fața

ochilor noștri tensiunea dintre omnipotență și bunătatea divină în lucrarea sa în istorie, care primește un răspuns misterios în evenimentul Crucii lui Cristos ^[12], dezvăluind „felul de a fi” al lui Dumnezeu.

Definiția răului ca privațiune, și nu ca parte constitutivă a universului, este creștină. A susține că răul există, dar nu are substanță, înseamnă a depăși dilema în care cad cei care, pe de o parte, neagă realitatea răului în numele bunătății și a puterii infinite a lui Dumnezeu și, pe de altă parte, neagă bunătatea și puterea infinită a lui Dumnezeu în numele realității răului. Adevărul creației, dus până la ultimele sale consecințe, implică faptul că nu există lipsuri fără o ființă care să fie lipsită de ceva, adică nu există rău fără un bine care să-l suporte. Răul absolut este imposibil. Binele este mai fundamental și mai puternic decât răul ^[13].

La întrebarea „Dacă Dumnezeu există, de unde vine răul?”, Toma de Aquino răspunde: „Dacă răul există, Dumnezeu există. Căci răul nu ar exista dacă ar dispărea ordinea binelui, a cărui privațiune este răul. Iar o astfel de ordine nu ar exista dacă Dumnezeu nu ar exista” ^[14]. Lumea, deși imperfectă, cu răul în interiorul ei, există; prin urmare, Dumnezeu există. Răul are nevoie de un subiect în care să se regăsească (nu ar exista orbire fără cineva care să fie lipsit de vedere). Fără niciun paradox, răul dovedește existența lui Dumnezeu, întrucât ne face să descoperim că existența unui subiect contingent postulează existența Absolutului.

6. Providența și viața creștină

Citind Scriptura, observăm că există texte explicite despre providență, mai ales în cărțile sapiențiale, dar și texte implicite de natură istorico-

salvifică. În acestea din urmă, se poate avea impresia că Dumnezeu intervine uneori și alteori nu, ca și cum ar exista lacune, momente în care pare că se ascunde. Ce putem spune în fața acestui fapt? Există o contradicție în Biblie? În realitate, nu este. Providența este constantă, reală și continuă. Oamenii sunt cei care nu știu întotdeauna să considere că ceea ce se întâmplă este providența lui Dumnezeu. Dumnezeu se manifestă atât în ceea ce pare a fi bun, cât și în a permite răul și suferința. Vechiul Testament ne învață că trebuie să căutăm și să găsim urmele lui Dumnezeu în orice, așa cum arată răspunsul lui Job către soția sa după ce și-a pierdut copiii, bunurile și sănătatea: „Dacă acceptăm lucrurile bune de la Dumnezeu, nu vom accepta și lucrurile rele?” (Jb 2,10) ^[15].

Aparenta ambivalență a providenței primește un răspuns definitiv în Cristos răstignit, „puterea lui

Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu” (1 Cor 1,24). „Dacă descoperim prin credință această putere și această «înțelepciune», ne aflăm pe căile mântuitoare ale providenței divine [...]. Providența divină se revelează astfel ca fiind drumul de mers al lui Dumnezeu cu omul” ^[16]. Din misterul pătimirii și morții lui Isus, care este cea mai mare nedreptate din istorie, Dumnezeu a scos cel mai mare bine, răscumpărarea omenirii.

Această considerație are consecințe pentru spiritualitatea creștină. Este o eliberare pentru om să știe că este condus de un Dumnezeu părinte și providențial, și nu de un destin orb. Mărturia sfinților (cf. *Catehismul*, 313) îi încurajează pe creștini să descopere necesitatea de a înțelege că „pentru cei care îl iubesc pe Dumnezeu toate lucrurile lucrează împreună spre bine” (Rom 8,28) ^[17]. Acceptarea zilnică a providenței este

un act de speranță teologală, care nu exclude exercitarea responsabilă a libertății, care face parte din planul lui Dumnezeu. Credința în providență îl conduce astfel pe creștin la o atitudine de încredere filială în Dumnezeu în orice împrejurare: cu recunoștință pentru lucrurile bune primite și cu o simplă abandonare în fața a ceea ce poate părea rău, pentru că Dumnezeu scoate din rău un bine mai mare.

Bibliografie de bază

-Catehismul Bisericii Catolice, nn. 302-324; Compendiu, nn. 55-58.

-Ioan Paul al II-lea, Cateheza despre Providență, 30 aprilie-25 iunie 1986.

-Ioan Paul al II-lea, Cred în Dumnezeu Tatăl. Cateheză asupra

Crezului (I), Palabra, Madrid 1996, pp. 219-253.

[1] Toma de Aquino, *Summa Theologiae*, I, q. 104, a. 1, ad 4.

[2] Cf. Ioan Paul al II-lea, Discurs la audiența generală, 14-05-1986.

[3] Ioan Paul al II-lea, Discurs la audiența generală, 28 mai 1986.

[4] Cf. Toma de Aquino, *Contra Gentiles*, lib. 3, cap. 95; ibid. cap. 148.

[5] „Operațiunea divină nu o exclude pe cea a cauzelor secunde. Mai mult, efectele care decurg din operațiunile cauzelor secunde sunt supuse providenței divine, deoarece Dumnezeu însuși ordonează singularul, așa cum s-a spus. Prin urmare, cauzele secunde sunt executorii providenței divine” (Toma de Aquino, *Contra Gentiles*, lib. 3, cap. 77).

[6] Ioan Paul al II-lea, Discurs la audiența generală, 30 aprilie 1986.

[7] „Acest ultim verset din Psalmul 102 indică faptul că îngerii participă, în felul lor, la guvernarea lui Dumnezeu asupra creației, ca „executanți puternici ai ordinelor sale”, conform planului stabilit de Providența divină” (Idem, Discurs la audiența generală, 30.07.1986).

[8] Cf. Toma de Aquino, *Contra Gentiles*, lib. 3, cap. 71. Toma presupune distincția augustiniană între rău ca vinovăție și ca pedeapsă; aici vorbește de vinovăție, deoarece interpretează Is 45,6-7 („Eu sunt Domnul și nu există altul, Eu întocmesc lumina și creez întunericul, fac pacea și provoc răul, eu, Domnul fac toate acestea”), ca referindu-se la pedeapsă; cf. și idem, *Summa Theologiae*, I, q. 49, a. 2.

[9] Augustin de Hipona, *Manual de credință, speranță și caritate*, 3, 11.

[10] Toma de Aquino, *Summa Theologiae*, I, q. 22, a. 2, ad 2.

[11] Cf. Ioan Paul al II-lea, *Memoria e identidad*, La Esfera de los Libros, Madrid 2005, pp. 13-43.

[12] „La întrebarea cum se poate împăca răul și suferința din lume cu adevărul Providenței divine, nu se poate da un răspuns definitiv fără a se face referire la Cristos. Într-adevăr, pe de o parte, Cristos – Cuvântul întrupat – confirmă [...] că Dumnezeu este alături de om în suferința sa; mai mult, că El însuși ia asupra Sa suferința multiformă a existenței pământești a omului. În același timp, Isus dezvăluie că această suferință are o valoare și o putere răscumpărătoare și mântuitoare [...]. Adevărul Providenței dobândește astfel, prin "puterea și înțelepciunea" crucii lui Cristos, sensul său escatologic definitiv. Răspunsul definitiv la

întrebarea privind prezența răului și a suferinței în existența pământească a omului este oferit de Revelația divină în perspectiva «predestinării în Cristos», adică în perspectiva vocației omului la viața veșnică» (*idem*, Discurs la audiența generală, 11.06.1986).

[¹³] O amplă reflecție asupra chestiunii poate fi găsită în C. Journet, *El mal: estudio teológico*, Rialp, Madrid 1965.

[¹⁴] Toma de Aquino, *Contra Gentiles*, lib. 3, cap. 71.

[¹⁵] Sfântul Grigore cel Mare comentează: „Bunurile sunt daruri ale lui Dumnezeu, atât temporale cât și veșnice. Relele, însă, sunt nenorocirile prezente despre care vorbește Domnul când spune prin profet: «Eu sunt Domnul și nu există altul, care formează lumina și creez întunericul, care fac pacea și creez răul» (Is 45,5.6.7) [...] Eu formează

lumina și creez întunericul. Eu formează lumina și creez întunericul, pentru că, prin flagelurile durerii care creează întunericul în exterior, se aprinde lumina învățaturii în interior. Eu formează pacea și creez relele, pentru că prin Dumnezeu ne este redată pacea, dar, când ceea ce este creat bun îl folosim cu răutate, ceea ce este bun în sine devine o nenorocire pentru noi. Prin păcat intrăm în conflict cu Dumnezeu; de aceea, este corect ca prin nenorociri să ne întoarcem la pacea Lui. Astfel, atunci când un lucru creat bun devine pentru noi o cauză de durere, suntem corecțați și mintea noastră se întoarce cu umilință la pacea Creatorului” (Grigore cel Mare, *Cărțile morale*, 3,9,15; vol. 1, Ciudad Nueva, Madrid 1998, pp. 197-198).

[16] Ioan Paul al II-lea, Discurs la audiența generală, 11.06.1986.

^[17] În continuitate cu experiența atâtor sfinți din istoria Bisericii, această expresie paulină se regăsește frecvent pe buzele Sfântului Josemaría Escrivá, care a trăit și ne-a încurajat să trăim în acceptarea cu bucurie a voinței divine (cf. Josemaría Escrivá, *Brazdă*, nr. 127; *Calea Crucii*, IX, 4; *Prietenii lui Dumnezeu*, nr. 119).

Santiago Sanz

pdf | document generat automat din
<https://dev.opusdei.org/ro-ro/article/tema-a-5-a-providenta-lui-dumnezeu/>
(06.08.2025)